

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р **Татяна Игоревна Алексиева** – професор в СУ „Св. Кл. Охридски“,

на материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност ‘доцент’
в **Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“**

по област на висше образование **2. Хуманитарни науки**; професионално направление **2.1. Филология**, научна специалност: **Славянски езици – Синтаксис и стилистика**, обявен в ДВ, бр. 31 от 12 април 2019 г., с.65/ 416 и на интернет-страницата на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ за нуждите на Катедра „Руска филология“ към Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Със заповед № Р33-2878 от 11.06.2019 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури в конкурс за заемане на академичната длъжност ‘доцент’ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Славянски езици – синтаксис и стилистика), **обявен за нуждите на катедра „Руска филология“ към Филологическия факултет.**

За участие в обявения конкурс е подал документи един кандидат: гл.ас. д-р **МАЙЯ ДИМИТРОВА КУЗОВА** от катедра „Руска филология“ към Филологическия факултет на ПУ.

Представеният от гл.ас. д-р Майя Кузова комплект материали на хартиен и електронен носител е в пълно съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва всички предвидени в него документи.

Майя Кузова завършва висше образование в ПУ „Паисий Хилендарски“: магистър с първа специалност *Руска филология* и втора специалност *Български език*; бакалавър по френски език и литература. Важен етап в професионалното ѝ развитие е докторантурата в Катедрата по руско и славянско езикознание на Воронежкия държавен университет (Русия) под ръководството на изтъкнатия езиковед проф. д.ф.н. В. И. Собинникова. Там успешно защитава докторска дисертация на тема *„Глагольные неинфинитивные безличные предложения в русском языке периода конца XIX – начала XX вв. (на материалах художественных и публицистических произведений И. Бунина, М. Горького, А. Чехова)“* и получава образователна и научна степен „доктор“. Три години е старши преподавател в Катедрата по чужди езици във ВИЗВМ в гр. Стара Загора.

Преподавателската кариера на д-р М. Кузова в ПУ „Паисий Хилендарски“ започва през 1993, когато е назначена с конкурс като главен асистент в катедра „Руска филология“.

От 2005 и досега д-р М. Кузова се ангажира с изпълнението на 7 научноизследователски проекта (3 национални и 4 вътрешноуниверситетски, последният – текущ). През 2018 г. е член на Организационния комитет на юбилейната научна конференция *„45 години филологии в Пловдивския университет“*.

Трябва по достойнство да бъде оценена учебно-административната работа на М. Кузова, която допринася за развитието на филологическите специалности в университета. Високият ѝ професионализъм се проявява в участието ѝ в многобройни работни комисии, свързани с процедурите по акредитация на ПУ, в изработването и актуализирането на учебни планове на магистърски и бакалавърски програми, в изготвянето на документи за акредитирането на магистърските програми във факултета. Отговаря за координирането на учебната дейност на катедрата и администрирането на сайта ѝ. Възложените задачи изпълнява с необходимата компетентност. Добрата лингвистична подготовка на М. Кузова намира потвърждение и в това, че тя владее 3 чужди езика – руски, френски, английски.

Д-р Кузова е член на Международната асоциация на преподавателите по руски език и литература (МАПРЯЛ) и на Дружеството на русистите в България.

Учебно-педагогическата дейност на кандидатката в конкурса е многостранна – тя включва семинарни и лекционни курсове в 11 бакалавърски и магистърски програми на ФФ. От 1996 г. до днес д-р М. Кузова е титуляр на задължителния теоретичен курс по *Съвременен руски език – синтаксис*, предназначен за студенти от различни специалности в ОКС „Бакалавър“. От 2005 г. в модула на МП *Актуална русистика* води задължителния лекционен курс *Съпоставителна руско-българска граматика (Синтаксис)*. Подготвя и чете цикъл от избираеми курсове: „*За човека и природата през призмата на езиковата категория „безличност“*“ (от 2002 г. в МП „Актуална русистика“), *Езиковите волности на експресията в руски и български език* (от 2009 г. в ОКС „Бакалавър“), *Езикова норма и особени употреби* (от 2015 г. за студенти в ОКС „Бакалавър“). От 2010 г. е ръководител на МП *Езиково осигуряване и културни дейности в туризма* (със засилено изучаване на 8 чужди езика). Учебните програми по четените курсове имат авторски характер. Под научното ѝ ръководство успешно са защитени 5 магистърски тези на студенти от различни МП. В обучението прилага съвременни методи и технологии, отнася се изключително отговорно към научно-преподавателската си дейност и поддържа у студентите интерес към руския език и езикознанието като цяло.

Четените от М. Кузова теоретични дисциплини са с актуална проблематика. Те, както и четирите учебника, написани от нея в съавторство, очертават облика на компетентен и ерудиран преподавател, който има съществен принос за осигуряването на качествено университетско образование.

В конкурса за доцент д-р М. Кузова участва със значителна по обем научна продукция: една монография, обсъдена като хабилитационен труд на разширено катедрено заседание (05.02.2018 г.), и 29 (от общо 44) научни статии и доклади, публикувани след защитата на дисертацията. Научните трудове, представени за конкурса, могат да бъдат класифицирани по място на публикуване: 2 статии в чужбина (в Сърбия – 1, в Русия – 1) и 27 в рецензирани филологически издания у нас (15 в научни списания, 3 в юбилейни научни сборници, 9 в трудове на международни научни форуми). Публикациите ѝ са самостоятелни, 26 са написани на руски език и 4 – на български.

Разностранныте научноизследователски интереси на д-р М. Кузова са в областта на съпоставителния синтаксис, стилистиката, езиковата експресия, фразеологията, прагматиката. Научните разработки по качество и обем отговарят на профила на обявения конкурс.

Централно място сред научните публикации на кандидатката заема монографията „*Парадоксите на експресията в българския и руския език*“ (Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2018 г., 427 с.), която включва увод, 9 глави, заключение, литература и списък на електронните източници.

Трудът представлява мащабно изследване на системните парадоксални прояви на експресията в двата славянски езика, като резултатите са изведени на ниво теоретично обобщение и представляват надеждна основа за типологичен анализ. Това е първото по рода си съпоставително проучване на лингвистичната категория експресивност. Изборът на темата е мотивиран от пренасочването на лингвистиката към анализ на езика в реалното му функциониране, от една страна, и от недостатъчната проученост на оценъчните експресиви в тяхната цялост, от друга. Това определя актуалността на монографията.

Анализите и изводите се базират върху солиден корпус от илюстративен материал, ексцерпиран от различни източници: художествени, публицистични, рекламни текстове, речници, интернет ресурси, 5 електронни корпуса (обработени са над 1700 единици), което позволява да се открият важни закономерности, определящи облика на емоционално-оценъчните единици и динамиката на употребата им в различни сфери на съвременната комуникация.

Авторката предлага един перспективен анализ на експресивите в руската и българската реч, в който функционалната стойност на езиковите единици се осмисля в рамките на динамичен и интегрален подход. При анализа на вербализацията на емоциите е отчетен сложен комплекс от преплетени структурно-семантични, когнитивни, прагматични и културологични парадигми.

В монографията са представени прецизно множество становища за категорията експресивност на български и чуждестранни изследователи, при това не като изброяване, а като критичен коментар към отделни мнения, който добре откроява авторската позиция.

Като безспорен принос на д-р М. Кузова трябва да се посочи създаването на оригинален изследователски модел, който може да послужи като основа за описание на оценъчната експресия в други езици. Предложеният алгоритъм позволява да се обособят маркерите за експресивизация в 20 матрици, които регистрират ядрото на конфликта: постигането на общия оценъчен знак корелира с показателите на основата и на маркера. Диференциацията е направена с оглед спазването на редица критерии: *лексикална семантика – синонимни отношения – градираща сила – степен на емотивност – комбинаторика – функционален потенциал* (с.129). Обстойно са анализирани съчетателните възможности и рестрикциите в организацията на синтагматичните конституенти. Сред експресивните номинации в двата езика доминират единиците с отрицателна оценъчност (*б. страшен мръсник / приятел, страшно глупав / хубав; р. потрясный хам / красавец, дьявольски плохо / хорошо*). Показателите за неутрално степенуване на признака на основата формират ограничен подклас, но демонстрират голяма вариативност в комбинаториката, директно обвързана с оценъчния знак на основата. Най-много съчетателни рестрикции са регистрирани при неутралните маркери.

Особено ценни от прагматична гледна точка са наблюденията върху експресивите с префиксоиди от типа: *супер-, сверх- хипер-, ультра-, мега-, екстра-* (*б. супер малко, мега романтично, хипер приятно, ультра бърз; р. супер-доходный, мега-шедевр, гипер быстро, ультра хорошо*). Кванторната функция може да търпи допълнителна експресивизация в случаите, когато става дума за редупликация или наслагване на няколко (от 2 до 4) интензификатора (*б. хипер-ултра самонадеен, супер-ултра-мега-хипер як теракот; р. супер-мега-адекватный парняга, супер-мега-экстра кинолог, супер-гипер-мега-магазин*) (с.125-126).

Детайлно са проучени речевите похвати и механизми в морфологията и синтаксиса, които имат експресивна функция. В емотивното поле на градицията попадат словообразователни модели (*б. възширок, възнисичък; р. широковатый, низковатый*), лексикални показатели и наречни квантори за степен (*б. ужасно, дяволски; р. жутко, ужасно, чертовски*), дублиращи се маркери при (много)представъчни глаголи (*б. малко / леко попрекалих / поразпитах; р. самую малость / чуточку приврал / поотстал*), синтактични модели (*б. Ама че красавица!; Хубав не, ами хубав!; р. Хорош советчик!; Ну и ответ!; Тоже мне друг!*), средства на чужди граматични категории (число, вид, определеност) (с.160-173). Всички те могат да функционират в режим на едновременност; въвличат в сферата си и интонация, словоред, повторения.

Съпоставителният метод е приложен последователно, като са очертани съществени сходства и разлики в експресивно-оценъчния потенциал на изследваните единици в двата езика. Изчерпателният анализ показва доминираща и с по-голям потенциал пейоративизация в българския език, докато руският език демонстрира по-умерен облик на експресивна оценъчна негация.

Установени са националнокултурните специфики на оценъчните реакции в двата езика, представен е набор от еквиваленти, улесняващи преводната практика. В тази връзка считам за удачен детайлно проведения анализ на етнозначимия концепт *работа / дело*, основан на показателни данни от руския и българския език. Авторката подчертава релевантните различия в менталния диапазон на метафоризация при двете ядрени лексеми: руският

концепт е по-хомогенен, номинатът на концепта е по-слабо натоварен с асоциации и емоции, докато българският е по-честотен, по-богат (с широк спектър употреби) и с по-висок експресивен рейтинг.

Безспорен интерес от гледна точка на съпоставителната стилистика представляват експресивните речеви стратегии в различните дискурсивни жанрове. На подробен анализ е подложено обиграването на вътрешната форма на устойчивите изрази с цел създаването на игрови ефект и епатаж (с. 362-363).

В Обобщението са изведени водещите принципи и тактики за експресивизация, а в Заключениеето спецификата на парадокса е обвързана с теориите за езиковата еволюция, лингвосинергетиката и ентропията.

Използваната богата научна литература с над 350 заглавия (с.396–422) представлява ценен справочник на най-значимите изследвания в областта на езиковата експресия към настоящия момент и може да послужи като надеждна основа за по-нататъшни разработки в теоретичен и приложен аспект за всички, които работят в областта на стилистиката, прагматиката, семантиката, теорията на превода.

Оценявам високо 18 статии на синтактична и стилистична тематика (№ 8, 13–29), интегрирани в монографията, които доказват, че наблюденията и изводите са резултат на дългогодишно задълбочено обмисляне и апробиране.

Научната проблематика, представена в 11 статии на д-р Кузова извън темата на реабилитационния труд, е изключително актуална и може да бъде обобщена в няколко направления: синтактична семантика, съпоставителен синтаксис, езикова типология. Във фокуса на вниманието на авторката са слабо проучените безлични изречения в руския език (№1–5). Предложен е собствен поглед към семантиката, контекстната употреба и комуникативните характеристики на безличните модели.

В трудовете по конкурса личи интересът на кандидатката към интердисциплинарните изследвания. В (№6, 7, 9) обект на съпоставката са едносъставните конструкции с пейоративна семантика (повелителни формули за предупреждение и заплаха, изречения с транспозитивен императив със семантика на клетвени фрази, устойчиви архаични клишета). Установено е, че промяната на обществения контекст е довело до деактуализация и загуба на архаичната им фолклорно-религиозна образност. Открити са причините на асиметрията в двата езика.

Особено внимание се обръща на националната специфика, отразена в синтактичните кодове в двата езика (№11, 12). Д-р Кузова обяснява по-честата употреба на безличните конструкции в руския език с т.нар. културни концепти. Продуктивността на безличните модели с отстранен субект, според нея, може да бъде обяснено с руския национален дух, възприемащ много от заобикалящите явления като неподвластни на човека стихии. Струва ми се, че решението на този въпрос изисква задълбочен системен анализ с оглед корелацията между семантичните роли и признаци, синтактичните позиции, прагматичните конституенти на изказа.

Представената от кандидатката научна продукция има както теоретичен, така и практико-приложен характер. Резултатите от изследванията могат да бъдат имплементирани в чуждоезиковото обучение при създаването на комуникативни и функционални граматики, помагала по развитие на разговорната реч, а така също при разработването на лекционни теоретични курсове по стилистика, прагматика, лексикология, морфология, теория и практика на превода. Регистрираните широки и съвременни устойчиви синтагматични възможности на експресивните единици в руския и българския език могат да бъдат полезни в лексикографската практика.

Публикациите на д-р М. Кузова се ползват с авторитет в научната общност у нас и в чужбина. В справката за публикационната и цитатна активност фигурират около 50 цитирания: в реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни издания – 1, в

монографии – 4 (в чужбина), 1 (в България), 33 в нереферирани сборници (29 у нас и 4 в чужбина) и 10 в дисертационни трудове (8 в чужбина, 2 в България).

Научната продукция на М. Кузова я представя като изграден изследовател и отговаря на най-високите критерии за оригиналност в разработваните направления. Създадените от нея научни трудове се отличават с многоаспектност и задълбоченост и са значим принос към представянето на системните парадоксални прояви на експресията в два славянски езика (български и руски) на различни езикови равнища.

Нямам принципи критични забележки и препоръки по представените за оценка материали и считам, че техническата им подредба е отлична. Препоръчвам на д-р Кузова да публикува монографията си и на руски език, за стане достъпна за по-широк кръг езиковеди от други държави.

Познавам лично д-р М. Кузова като отличен професионалист, който изцяло е отдаден на науката и преподавателската дейност. Тя се ползва с неизменно уважение сред колегите си не само като изявен български езиковед, но и като ерудиран и етичен човек, който винаги е готов да сподели знанията и опита си и умее да работи в екип.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и научната продукция, представени от МАЙЯ ДИМИТРОВА КУЗОВА, напълно отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Кандидатката в конкурса е представила значителен брой научни трудове, публикувани след материалите, използвани при защитата на ОНС ‘доктор’. В работите ѝ има оригинални научни и приложни приноси, които са получили международно признание, като представителна част от тях са публикувани в списания и научни сборници, издадени от академични издателства. Теоретичните ѝ разработки имат практическа приложимост, част от тях са пряко ориентирани към учебната работа. Научната и преподавателската квалификация на гл.ас. Майя Кузова е **несъмнена**.

Постигнатите от кандидатката резултати в учебната и научно-изследователската дейност **напълно** съответстват на изискванията на Филологическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, след анализа на тяхната значимост и съдържащите се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси, с пълно убеждение давам своята **положителна** оценка и препоръчвам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Филологическия факултет за избор на МАЙЯ ДИМИТРОВА КУЗОВА на академичната длъжност ‘доцент’ в ПУ „П. Хилендарски“ по професионално направление **2.1. Филология**, научна специалност: Славянски езици – синтаксис и стилистика.

22.07. 2019 г.

София

Рецензент:

(проф. д-р Татяна Алексиева)